

ALGEMEEN VERSLAG STUDIEDAG 4-5-2017 | CULTUURPARTICIPATIE VAN JONGEREN UIT DE BRUSSELSE KANAALZONE

Op 4 mei 2017 vond de studiedag Move It Kanal plaats waar de resultaten van de eerste onderzoeksfase over cultuurparticipatie bij jongeren uit de Brusselse Kanaalzone werden voorgesteld.

Het startschot van het plenaire deel werd gegeven door Ann Langenakens, *director of Academic Affairs* van de Erasmushogeschool Brussel, die een volle aula toesprak over het belang van praktijkgericht onderzoek aan de Erasmushogeschool. Het onderzoek aan de Erasmushogeschool tracht steeds vanuit reële praktijkknoden te vertrekken en dient de visie van de hogeschool rond pluralisme, multiculturaliteit en Brussel te weerspiegelen. Volgens Ann Langenakens is het onderzoek naar cultuurparticipatie bij Brusselse jongeren hier volledig mee in lijn.

Na het welkomstwoord werd de fakkel doorgegeven aan onderzoeker Hanne Stevens, die de resultaten van het onderzoek vanuit de bevraging van de jongeren voorstelde. Uit de bevraging met 55 jongeren uit de Kanaalzone blijkt onder andere dat heel wat van die Brusselse jongeren actief aan cultuur participeren. Wel blijken ze moeilijker de weg te vinden naar het rijke culturele aanbod in Brussel. Hun participatie is dus voornamelijk informeel: binnen- en buitenshuis, alleen of met vrienden. Heel wat jongeren participeren aan cultuur als tijdverdrijf. Nog anderen stellen het sociale aspect meer centraal: dankzij cultuur kunnen ze nieuwe mensen ontmoeten en nieuwe ervaringen opdoen. Voor nog andere jongeren stellen hun culturele praktijken hun in staat om met mensen te communiceren en met anderen in dialoog te treden. Voor een laatste groep jongeren is cultuur een manier om zichzelf te ontplooiën en zichzelf te verrijken. Voor deze jongeren is cultuur vaak identiteitsvormend. Ze vereenzelvigen zich met hun culturele praktijken en kunnen zich geen week zonder inbeelden.

Wat de passieve participatie aan cultuur betreft, blijkt het bioscoopbezoek de populairste activiteit bij Brusselse jongeren. De andere disciplines worden veel minder aangeraakt door de jongeren. Slechts weinig jongeren trekken bijvoorbeeld naar de bibliotheek, concerten of festivals of dansvoorstellingen. Theater en musea worden veel vaker bezocht, maar zo goed als alleen in klasverband. De bevroegde jongeren botsen nog op heel wat drempels en de culturele actoren worden dus nog met een flink aantal uitdagingen geconfronteerd. Zo blijken de jongeren vaak niet over voldoende informatie en kennis over het aanbod te beschikken en moet dat aanbod beter inspelen op de leefwereld en interesses van de jongeren. Ook voelen de bevroegde jongeren zich niet altijd op hun gemak in de culturele instellingen, omdat ze de regels en codes niet onder de knie hebben. Jongeren voelen zich bovendien soms niet thuis in de culturele wereld, omdat ze zichzelf daar niet in herkennen. Culturele instellingen zouden dus meer aandacht moeten schenken aan een divers personeel, publiek en aanbod. Ook moet er meer ruimte worden gecreëerd voor de culturele praktijken van jongeren zelf.

Tot slot gaf Hanne Stevens de diverse aanwezige actoren nog enkele *tips* en *tricks* mee die door de jongeren zelf geformuleerd werden. Zo willen jongeren graag meer ruimte om hun talenten te ontwikkelen en te laten zien. Bovendien zijn ze vragende partij om anders en meer geïnformeerd te worden over het culturele aanbod. Sociale en audiovisuele media en mond-tot-mondreclame blijken daarbij middelen bij uitstek. Ook pleiten jongeren voor meer creatieve en innovatieve methodieken om een cultureel bezoek te omkaderen. Digitale media en games blijken hiervoor populair. Tot slot willen jongeren graag meer inspraak krijgen en hebben ze nood aan participatieve projecten en trajecten. Jongeren vinden het belangrijk dat hun stem gehoord wordt en willen hun mening kunnen geven over maatschappelijke thema's die hen aanbelangen.

Vooraleer Hanne Stevens plaats gaf aan het panel van experts voor een kritische reflectie, benadrukte ze nog dat slechts een deel van de resultaten vanuit de bevraging van de jongeren gepresenteerd werd en dat vanuit de bevraging van cultuur aanbieders en intermediaire organisaties blijkt dat heel wat actoren al goede praktijken ontwikkelen die inspelen op de drempels, noden en behoeften van jongeren.

Onder leiding van Leen de Spiegelaere van het Brussels Kunstenoverleg werd daarna het woord gegeven aan het panel van experts. Jessy Siongers, onderzoeker aan de VUB en de UGent, benadrukte in eerste instantie het belang van kwalitatief onderzoek naar cultuurparticipatie gezien de huidige onderzoeken voornamelijk kwantitatief van aard zijn. Verder vielen haar de gelijkenissen op tussen het onderzoek Move It Kanal en haar eigen onderzoeken naar cultuurparticipatie in Vlaanderen. Sebastien Marandon, leerkracht aan het Institut Sainte-Marie in Sint-Gillis, onthield onder andere uit de studie het belang van eigen creatie voor jongeren en het belang om aansluiting te vinden bij de leefwereld van de jongeren. Hij gelooft bovendien dat jongeren kunnen worden gemobiliseerd om naar plaatsen te trekken die voor hen onbekend zijn of zelfs angstwekkend, indien culturele organisaties hen de ruimte bieden om volgens hun noden te participeren en een eigen verhaal te maken. Tot slot meende Hanane Khel, een jonge studente uit Anderlecht, dat de studie realistisch was. De resultaten van het onderzoek kwamen overeen met haar eigen beleving en die van andere jongeren. Ze vertelde dat ze haar eigen organisatie ConnectBC oprichtte om jongeren beter te informeren en te engageren en linken wil leggen tussen jongeren en het maatschappelijk middenveld.

Om het plenaire deel af te sluiten, werd nog ruimte geboden voor vragen vanuit het publiek. Die vragen gingen voornamelijk over de rol van het onderwijs en de rol van de ouders. Daarna was het de beurt aan de deelnemers zelf, die rond verschillende thema's uit het onderzoek aan de slag konden in een van de vijf praktijkgerichte sessies.

SESSIE 1: JONGEREN MAKEN ZELF CULTUUR. BOTTOM-UP!

Uit het onderzoek blijkt dat heel wat Brusselse jongeren zichzelf organiseren in heuse collectieven, of organisaties. Twee van die jeugdige initiatieven werden in deze sessie voorgesteld: Connect BX en Ras El Hanout / L'épicerie. Mehdi Maréchal (Gentse Lente / ex-DEMOS) zorgde na de presentatie van beide jongeren voor de nodige reflectie.

Connect BX werd voorgesteld door oprichtster Hanane Khel. Hanane, die er zelf al een indrukwekkend parcours als vrijwilliger heeft opzitten, kwam tot het besef dat er een tekort is aan brugfiguren of personen die jongeren helpen bij de uitbreiding van hun netwerk. Een breder netwerk kan jongeren helpen bij het realiseren van al hun plannen. Haar vzw wil de poort zijn naar het verenigingsleven dat volgens haar waardevol is om ervaringen op te doen als jongere.

Salim Haulach stelde op zijn beurt Ras el Hanout voor, geëngageerd Molenbeeks theater. Hoewel humor een belangrijk codewoord is, brengt Ras el Hanout geen stand-up. Ze willen met hun stukken vooral mensen, de jonge acteurs inclusief, aan het denken zetten en doen reflecteren over maatschappelijke thema's zoals racisme en respect voor ouderen. Door onder andere te vertrekken vanuit dagdagelijkse herkenbare situaties en thema's die belangrijk zijn voor jongeren, weten ze een zeer divers en jong publiek te bereiken.

Tot slot meende Mehdi Maréchal dat veel culturele initiatieven vandaag de dag nog vanuit een achterstandsdenken vertrekken (volgens hetwelk jongeren hebben niet de juiste *skills* om kunst en cultuur te begrijpen) en veelal gericht zijn op toeleiding. Het in vraag stellen van het eigen aanbod als cultuurtempel is, aldus Mehdi, de eerste stap. Interessant zou zijn om te weten welke noden al die autonome jongereninitiatieven hebben, en hoe de culturele sector daar kan op inspelen. Hij pleitte voor meer prospectie in de wijken om culturele praktijken op te sporen en daarbij verder te kijken dan de traditionele culturele activiteiten en instellingen.

SESSIE 2: OVER DE ROL VAN JEUGDWERK, ONDERWIJS EN CULTUUR

In deze sessie werd gefocust op de onderzoeksresultaten vanuit de bevraging van de cultuuraanbieders en intermediairen die met jongeren werken of willen werken. Naast de 55 jongeren werden er immers ook 20 cultuuraanbieders, jeugdwerkers en leerkrachten bevraged. Bart Claes, onderzoeker verbonden aan de opleiding Sociaal Werk van de Erasmushogeschool Brussel, deelde enkele resultaten en *tipsen tricks*.

Vanuit de bevraging van de cultuuraanbieders konden we heel wat ingrediënten distilleren die leiden tot goede praktijken, aldus Bart Claes. Zo blijken participatief werken, vraaggericht werken en het stimuleren van eigenaarschap bij jongeren voorbeelden van goede praktijken. Ook het inzetten op peerwerkingen, waarbij jongeren bijvoorbeeld ingezet worden als ambassadeurs, is een factor voor succes. Peers beschikken vaak over een uitgebreider netwerk van jongeren en bezitten vaak meer credibiliteit waardoor meer jongeren kunnen worden aangetrokken. Door met *peers* te werken kunnen organisaties ook de vinger aan de pols houden en beter inspelen op de noden en verwachtingen van jongeren. Persoonlijk contact met de jongeren, het inspelen op hun leefwereld en het stimuleren van hun artistieke talenten vormen samen met een communicatie op maat van jongeren andere succesfactoren.

Toch worden de cultuuraanbieders ook nog met heel wat drempels en obstakels geconfronteerd bij het werken met of het bereiken van Brusselse jongeren. Ze staan dan ook voor flink wat uitdagingen. Zo blijken heel wat cultuuraanbieders te worstelen met het betrekken van een divers en ander publiek van jongeren. Verschillende organisaties hebben moeite om jongeren tussen 12 en 16 jaar en jongeren met een etnisch-cultureel diverse achtergrond of van verschillende etnische origine en sociale klassen te bereiken. Een gebrek aan concrete kennis over deze jongeren en over hoe het culturele aanbod beter kan worden afgestemd, zodat ze meer en beter bereikt worden, zijn concrete knelpunten. Daarnaast denken heel wat cultuurwerkers dat jongeren vaak een verkeerd beeld over cultuur hebben. Daarnaast denken ze ook dat jongeren zich niet altijd thuis voelen in hun organisatie of dat ze vinden dat het aanbod niet 'voor hen' is. Volgens verschillende cultuurorganisaties sluit het culturele aanbod nog niet genoeg aan op de leefwereld van de jongeren en is het niet laagdrempelig genoeg.

Tot slot deelde Bart Claes ook nog enkele *tipsen tricks* mee die de jeugdwerkers en leerkrachten aan de cultuuraanbieders meegaven. Vanuit hun bevraging blijkt immers dat ze het cruciaal vinden om voldoende tijd te nemen in het werken met jongeren en ruimte te laten voor de opbouw van een vertrouwensband. Bovendien vinden de jeugdwerkers en leerkrachten ook dat het belangrijk is om voldoende rekening te houden met de leefwereld en socio-culturele achtergrond van de jongeren en in te zetten op participatieve projecten waar ruimte is voor de eigen talenten van de jongeren. Daarnaast raden ze aan om niet enkel vanuit de culturele programmatie naar jongeren toe te stappen maar ook bijvoorbeeld via vrijwilligerswerk een band op te bouwen met jongeren. Ook zijn de jeugdwerkers en leerkrachten vragende partij om meer betrokken te worden in samenwerkingen. Gezien doelstellingen en uitgangspunten tussen verschillende actoren niet altijd overeenkomen, willen ze hierover de dialoog aangaan. Concepten, inzichten en werkwijzen die in een sector vanzelfsprekend zijn, worden niet noodzakelijk gedeeld door andere sectoren, en omgekeerd. Een warme oproep voor meer uitwisseling en netwerking.

SESSIE 3: HOE JONGEREN ENTHOUSIASMEREN?

EEN INTERVISIEMOMENT VOOR JEUGD- EN CULTUURWERKERS

De sessie ging van start met een uitleg door Sarah Storme van JES vzw over het project Kinderen Baas. Kinderen Baas is een project van Lasso en JES vzw waarbij kinderen voor een dag een cultuurhuis mogen overnemen. Telkens wordt een cultuurhuis aan een jeugdwerking gekoppeld. Zo werkten Zinnema en Rataatouille bijvoorbeeld samen rond een project waarbij kinderen zelf een liedje schreven, een bijbehorende videoclip maakten en een podiumvoorstelling gaven. Tevens namen de kinderen voor een dag het onthaal, de vestiaire, de zaal en de cafetaria van Zinnema over.

Volgens Sarah Storme zijn er een aantal belangrijke criteria om succes te stimuleren. Zo is partnerschap op verschillende niveaus een belangrijke factor. Enerzijds is uitwisseling met de jongeren van cruciaal belang. Ze hebben tijd nodig om een plaats te kunnen innemen in het cultuurhuis en er moet worden gezorgd dat ze vertrouwen krijgen in de publiekswerker. Bovendien is ook innovatie en out- of- the- box denken belangrijk. Eenrichtingsverkeer moet worden tegengegaan en de ideeën moeten van de kinderen zelf komen. Er moet tot coproductie worden gekomen in die zin dat kinderen actief meewerken en verantwoordelijkheid nemen. Ook een toonmoment organiseren is van belang om de beleving van de kinderen te kunnen verdiepen. Tot slot moet er volgens Storme ook de nodige aandacht gaan naar de evaluatie en nabespreking van het project.

Hierna deelde Abdel Adnan van Centrum West (D'Broej) zijn ervaringen met tieners en jongeren. Veel van zijn jongeren zouden bang zijn voor theater. Het is dan ook een grote uitdaging om hen zin te geven om naar theatervoorstellingen te gaan. In de eerste plaats is het volgens Abdel belangrijk om te bekijken welke thema's de jongeren kunnen interesseren. Zo blijken diversiteit, liefde, en familiale relaties thema's bij uitstek te zijn die jongeren aanbelangen. Vooraleer hij met zijn jongeren naar het theater trekt, bespreekt hij met hen welke attitude van hen verwacht wordt. Dat is belangrijk omdat hij merkt dat jongeren hier vaak onzeker over zijn of met vragen zitten. Ook Abdel benadrukt het belang van een nabespreking. Abdel Adnan gaf nog enkele concrete tips mee aan de deelnemers van deze sessie, die ook bij de begeleiders terecht konden voor concrete vragen en uitwisseling:

- dicht bij de leefwereld van jongeren blijven;
- goed gebruik maken van de gemotiveerden in de groep, zij trekken de anderen mee;
- voldoende afwisseling bieden in het aanbod;
- goed naar hen luisteren, hen kaders geven en hen niet veroordelen;
- kijken naar wat hun noden zijn;
- tijd nemen en geduldig zijn.

SESSIE 4: SPELMETHODIEK, MET TIENERS IN GESPREK OVER KUNST & CULTUUR

Met tieners in gesprek gaan over kunst en cultuur is interessant en belangrijk, maar soms ook uitdagend. In deze sessie konden deelnemers aan de slag met een nieuw spel dat wordt ontwikkeld door Lasso vzw en De Aanstokerij. Margot Styfals van Lasso vzw en Johan van Even van De Aanstokerij begeleidden de deelnemers doorheen een educatief spel dat ontwikkeld wordt om het gesprek met tieners te kunnen aangaan rond kunst en cultuur, waarbij via diverse methodieken wordt ingegaan op de inhoud van kunst en cultuur, op (soorten) participatie, op motivaties en drempels. Het spel dient enerzijds om begeleiders te helpen bij de bevraging van hun tieners omtrent kunst en cultuur, maar ook om de blik van tieners op cultuur te verruimen en ze te helpen reflecteren over kunst en cultuur. Overal in het spel is ruimte voorzien voor eigen inbreng en out-of-the box-denken, waardoor éénieder ermee aan de slag kan en er ook zijn ei in kwijt kan.

De deelnemers van deze sessie kregen de kans om verschillende onderdelen van het spel te spelen. Bij deze testronde kwam heel wat *feedback* naar voren. Gezien het spel zich nog in de ontwikkelingsfase bevindt, kunnen Lasso en De Aanstokerij verder met deze feedback aan de slag om nog enkele aanpassingen door te voeren.

SESSIE 5: JOPA! OVER JONGERENPARTICIPATIE

Vijf studenten van de opleiding Sociaal Werk van de Erasmushogeschool Brussel werkten onder begeleiding van docenten Steven Degraeve en Lucie De Meyst, een interactieve sessie uit over participatief werken met jongeren. De deelnemers van deze sessie konden praktisch aan de slag met twee modellen voor jongerenparticipatie en kregen als kers op de taart de concrete ervaringen rond participatief werken van ervaren rot, Reda Dahbi van Peterbos, mee.

De studenten gaven uitleg over een eerste participatiemodel, de participatieladder van Hart. De ladder is een goede praktische leidraad waarmee een organisatie kan nagaan in welke mate zij aan participatie doet. Het kan dienen om de participatie te verbeteren en te bepalen welke fasen ze hiervoor nog moet doorlopen. De ladder bestaat uit acht verschillende treden of stadia van participatie. Hoe hoger de trede op de ladder, hoe sterker men aan participatie doet. De ladder wordt opgedeeld in drie grote delen: non-participatie, schijnparticipatie en echte participatie. Na deze uiteenzetting konden deelnemers via stellingen de discussie aangaan over de verschillende participatieniveaus en zich het model eigen maken.

Nadien focusten de studenten op het alternatief jongerenparticipatiemodel van Shier, *Pathways to Participation*. Dit model is een praktisch instrument voor *professionals* om het participatieproces in de praktijk om te zetten. Het model maakt het makkelijk om begeleiders en jongeren te situeren binnen het participatieproces en de nodige stappen te bepalen. Het model bestaat uit de vijf hoogste niveaus van de participatieladder. Elk niveau bestaat op zijn beurt uit drie stadia van betrokkenheid. Een eerste stadium 'openingen', focust op de bereidheid van begeleiders om op een bepaald participatief niveau te werken. Nadien volgt het stadium van de kansen. Hiermee wordt bedoeld dat een organisatie en zijn procedures het mogelijk moeten maken om op een bepaald niveau te werken met de jongeren. Ten slotte zijn er de verplichtingen waarbij het gaat over het ingebed zijn van een bepaald participatief niveau in het beleid van de organisatie. Aan de hand van concrete casussen over jongerenparticipatie, konden de deelnemers van deze sessie een plan van aanpak uitwerken. Zo konden ze onmiddellijk praktisch aan de slag met het model.

Tot slot kwam gast spreker Reda Dabhi van jongerenwerking Peterbos (D'Broej) vertellen over zijn concrete ervaringen van participatief werken met jongeren. Hij vertelde onder andere over een avonturenkamp met jongeren in de Pyreneeën en over de actieweek die door D'Broej wordt georganiseerd. Tijdens de actieweek worden jongeren gestimuleerd om hun wijk onder de loep te nemen, zelf actie te ondernemen in hun wijk en eventueel het beleid te interpellieren. Zo zijn er bijvoorbeeld jongeren die acties ondernamen rond sluikestorten en veilig verkeer in de wijk.

Naast dit algemeen verslag kunnen [op de verslagpagina in de rechterbalk](#) ook nog info over de onderzoeksresultaten, de ppt bij het **plenair deel van de dag** alsook sfeerbeelden worden teruggevonden. Daarnaast kunnen op diezelfde plek ook eventuele verslagen, presentaties en ander materiaal met betrekking tot een **specifieke sessie** worden ingekeken.

Wil je meer te weten komen over het **project Move It Kanal** waarbinnen de studiedag van 4 mei 2017 kaderde? Neem dan een kijkje op www.move-it-kanal.be!